

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvårdsenheten
Johan Jannert
0501-60 54 14

BESLUT
2005-04-15

Diarienummer
511-24074-2002

Sida
1(12)

Beslut om bildande av naturreservatet Onsö i Mariestads kommun

Innehåll

Länsstyrelsens beslut
Syftet med naturreservatet
Föreskrifter för naturreservatet
Uppgifter om naturreservatet
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Skälen för Länsstyrelsens beslut
Ärendets handläggning
Upplysningar
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan med bilagor
Bilaga 4. Hur man överklagar

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808, MB) att det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 förklaras som naturreservat. Naturreservatets gränser utmärks i fält.

Namnet skall vara **Naturreservatet Onsö**.

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd fastställer Länsstyrelsen skötselplanen i bilaga 3.

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- Bevara en obebyggd skärgårdsmiljö med åldriga hållmarkstallskogar viktiga för bland annat fågellivet
- bevara och utveckla naturvärdena knutna till gamla, barrdominerade bondeskogar
- restaurera hagmarksmiljöer med åldriga ekar
- bevara och utveckla ett område av stor betydelse för det rörliga friluftslivet

Syftet skall tryggas genom att:

- trädskiktet på ön i huvudsak lämnas för fri utveckling
- de gamla barrdominerade bondeskogarna i första hand betas och i andra hand lämnas till fri utveckling
- hagmarksmiljöerna på öns södra del restaureras och hävdas med bete
- vädjandeskyltar, om att hänsyn skall tas till fågellivet, ex aktiva fiskgju-sebon, sätts upp om behov uppstår
- stigsystem underhålls och kompletteras för att öka tillgängligheten för allmänheten.
- stigar och informationstavlor iordningsställs och underhålls
- stödanordningar för det rörliga friluftslivet, i form av ankringsplatser, soptunnor, dass, grillplatser etc. kan anläggas om det bedöms motiverat

Föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ MB samt 3 och 21 §§ förordningen om områdesskydd enligt MB, att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Vård och förvaltning skall bedrivas i enlighet med upprättad skötselplan, bilaga 3.

A. Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att:

1. avverka skog, gallra, röja eller vidta annan skogsvårdande åtgärd
2. ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfällan
3. anordna upplag

4. utföra fyllning eller tippning, spränga, schakta, borra, gräva eller bedriva täkt av något slag
5. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel eller tillföra växt-näringsämnen
6. inplantera djur- och växtarter
7. skyddsdikey, rensa dikey, lägga igen dikey, kulvertera dikey, dämman eller utföra annan åtgärd som påverkar området hydrologiska förhållanden
8. uppföra byggnad eller därmed jämförbar anläggning
9. anlägga väg eller stig
10. dra fram mark- eller luftledning
11. uppföra mast, torn, vindkraftverk, antenn eller liknande anläggning
12. jaga fågel (gäller från 2008).

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

1. anlägga hamn, brygga eller anordna anöringsplats för farkoster

Fiskrättsinnehavaren får vid fiske med fasta redskap utnyttja och underhålla de dubbar som idag finns nedslagna i berget på flera ställen på ön.

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om skyldighet att tåla visst intrång samt 3 § förordningen om områdesskydd gällande förvaltning av reservatet

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt förpliktas att tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med naturreservatet.

- 1 Utmärkning av naturreservatet.
- 2 Anläggande av vandringsleder, rastplatser och brygga samt uppsättande av informationstavlor enligt fastställd skötselplan.
- 3 Utförande av följande skötselåtgärder enligt fastställd skötselplan:
 - avverka/genomföra röjningar i hagmarkerna
 - stängsla in och genom bete hävda planerade betesområden
 - röja fågelskär
 - röja vass
 - restaurera och underhålla badplatsen i Blåhallsviken
 - uppföra och underhålla friluftsanordningar
- 4 Uppföljning av kvalitetsmål enligt fastställd skötselplan.
- 5 Vid skötsel, uppföljning och tillsyn har förvaltaren rätt att utnyttja vägar och hamnar på fastigheten Onsö 1:6, enligt servitut.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter:

1. Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
2. Naturreservatet utmärks genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
3. Förvaltningen bedrivs enligt skötselplan som fastställs av Länsstyrelsen, bilaga 3. Skötselplanen skall ligga till grund för naturreservatets skötsel och skall vid uppkommande behov revideras.

4. Åtgärder som anges i skötselplanen som hör till detta beslut, får utföras av förvaltaren eller av den som förvaltaren utser, utan hinder av föreskrifterna.
- C. *Ordningsföreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet*

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att:

1. framföra motordrivet fordon på land
2. färdas eller uppehålla sig inom de områden som angivits på bifogad karta under tiden 1 april – 31 juli
3. anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförbar anordning
4. göra upp eld utom på anvisade platser
5. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning
6. skada eller ta bort dött träd eller vindfälle
7. fälla träd och buskar, bryta kvistar eller på annat sätt skada vegetationen
8. plocka eller samla in kärlväxter, mossor, lavar och svamp med undantag av bär och matsvamp

Föreskrift 1 och 3 gäller ej fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt vid skötsel/förvaltning av fastigheten eller vid jakt.

D. Annan lagstiftning som bedöms vara av särskild betydelse för att syftet med naturreservatet skall uppnås.

Verksamheter vilka kräver dispens eller tillstånd från någon av föreskrifterna i detta beslut förutsätter ofta prövning enligt andra lagrum i miljöbalken för att kunna utföras. Exempel på sådan prövning kan vara dispens från strandskyddsbestämmelser, tillstånd eller anmälan för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap miljöbalken eller tillstånd till markavvattning eller annan vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken. Även tillstånd enligt annan lagstiftning kan vara aktuell, t.ex. bygglov enligt Plan- och bygglagen eller tillstånd enligt Väglagen. Terrängkörningslagen innehåller vissa förbud mot körning i terräng.

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Naturreservatet Onsö
Objektnummer:	1652
Kommun:	Mariestad
Län:	Västra Götaland
Lägesbeskrivning:	Onsö är beläget i Vänern strax väster om Dillö och skiljs från det sammanhängande komplexet Torsö-Fågelö-Dillö av ett sund - Onsösundet
Socken/församling:	Torsö församling
Topografisk karta:	9DSO
Ekonomisk karta:	9D2f, 9D3f
Naturgeografisk region:	Vänerslätterna
Fastigheter och ägare:	Onsö 1:7, Naturvårdsverket
Nyttjanderättsinnehavare:	Onsö 1:6 har fiskerätten

Areal: 813 ha
Förvaltare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Beskrivning av naturreservatet

Natur- och kulturhistoriska värden

Onsö är beläget i Vänern strax väster om Dillö och skiljs från det sammanhängande komplexet Torsö-Fågelö-Dillö av ett sund – Onsösundet. Ön är relativt kuperad jämfört med andra väneröar och centralt på ön finns större eller mindre svackor där våtmarker har utbildats. På öns västra och norra sida finns en hel del små öar och skär.

Berggrunden på Onsö utgörs liksom på intilliggande öar av så kallade sydvästsvenska gnejser, en relativt svårvittrad bergart som ger upphov till en mager jordmån. Berggrunden är relativt uppsprucken och i anslutning till vissa sprickdalar finns även mindre kroppar med grönsten där jordmånen är något rikare. Lösa jordlager, främst moräner och torvjordar, finns på öns centrala delar men i väster finns också betydande partier som saknar lösa jordlager och främst består av renspolade klippor. Längst i sydost där jordarna är något djupare och rikare har marken tidigare varit uppodlad.

Naturen på Onsö är varierad och man hittar här flera olika naturtyper. Viktigast av dessa är de åldriga barrskogarna som dominerar på ön.

Längs öns kanter är det främst fråga om hållmarkstallskog på bergimpediment. Denna tallskog är rik på gamla tallar med grova grenar och platta kronor. Dessa träd är viktiga för rovfåglar som t ex fiskgjusen. I tallskogarna finns dessutom på många håll gott om lågor och torrträd. Död tallved är en mycket viktig miljö för ett mycket stort antal vedlevande insekter. Centralt på ön finns stora partier med en mycket heterogen, grandominerad skog som inte kalavverkats och som har ett mycket varierat trädskikt, såväl till ålders- som trädslagssammansättning.

Höga naturvärden finns också associerade med öns lövskogar. Framför allt gäller detta de ek-hasselskogar som finns på öns södra del. Dessa skogar är till övervägande del äldre betesmarker som vuxit igen till en mycket heterogen lövskog. Äldre, vidkroniga ekar förekommer allmänt i dessa skogar och i områdets norra del finns även ett par gamla hamlade lindar.

Utanför Onsö finns såväl på västra som på norra sidan mer eller mindre kala fågelskär. På några av dem som i stort sett saknar vegetation finns större eller mindre kolonier av häckande vitfågel, exempelvis havstrut, skrattnås, fiskmås, silvertärna och fisktärna. I skydd av dessa kolonier kan även arter som storlom och strandkata häcka. Några av de viktigaste skären är belägna väster om Onsö, utanför "Armhålan".

Friluftsliv

Onsö är ett omtyckt besöksmål främst under sommarhalvåret. Ön erbjuder flera goda naturhamnar och ankringsplatser där även mer djupgående båtar kan gå direkt in till land och är därför mycket viktig för båtlivet i ett regionalt perspektiv.

Markanvändning

På skifteskarta från 1805 är en stor del av södra Onsö markerat som ängsmark med spridda trädmarkeringar. Intill bebyggelsen på öns sydöstra del fanns små åkermarker. Ett smalt bälte från Armhållans mellersta del tvärs över ön till vad som idag kallas Hamnarna är markerat som samfällid kohage. I denna hage saknas trädmarkeringar på kartan. Övriga delar av ön är markerat som skogsmark och sannolikt har dessa betats även om detta inte går att utläsa från kartan.

Markanvändningen idag är skogsbruk framför allt på de centrala delarna av ön. Bruket av åkrar, ängar och betesmark upphörde under 1960-talet.

Bebyggelse och anläggningar

På Onsö ligger idag endast en mindre gård och ett sommarhus. Gården brukas inte och används även den som fritidshus. Dessa byggnader ligger på öns sydöstra del och utanför Naturreservatet Onsö

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Planeringsbakgrund

Riksintressen

Hela reservatet ligger inom riksintresse för friluftslivet, Djuröarkipelagen, Brommö-Torsö-Fågelö, FR 02.

Kommunal översiktsplan

Enligt kommunens översiktsplan ligger Onsö inom ett område som betecknas som stort och opåverkat, Miljöbalken 3 kap, 2 §. Vidare anger kommunen Onsö som ett utredningsområde för naturreservatsbildning. Bildande av Onsö naturreservat får därmed anses ligga helt i linje med kommunens översiktsplan.

Befintliga områdesskydd

Stora delar av naturreservatet omfattas av strandskyddsbestämmelserna, som omfattar 300 m på ömse sidor om strandlinjen.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Följande bevarandevärden utgör grund för beslutet:

- Onsö består av en stor ö med tillhörande kobbar och skär i Mariestads skärgård. På ön finns en äldre gård och ett fritidshus (vilka dock ligger utanför reservatet), i övrigt är ön obebyggd.

- Området innehåller skärgårdsmiljöer, tallskogar och ekhagar av nationellt värde. Centralt på ön finns stora partier med en mycket heterogen, grandominerad skog som har ett varierat trädskikt, såväl till ålders- som trädslagssammansättning.
- Död ved av många olika trädslag och i många olika nedbrytningsstadium förekommer rikligt, såväl stående som liggande. Äldre, vidkroniga ekar förekommer allmänt på öns södra del. På en del av de gamla ekarna finns en krävande lavflora med flera rödlistade arter.
- Fågelskären i anslutning till huvudön har betydelse för kolonier av vitfågel. De äldre tallskogarna utgör värdefulla häckningsmiljöer för bl a större rovfåglar.
- Under främst sommarhalvåret är Onsö ett värdefullt utflyktsområde för båtburna besökare, med fina naturhamnar och platser för bad och avkoppling.

Miljömål

Naturreseptatet utgör ett led i arbetet med att uppnå det av riksdagen antagna miljömålet långsiktigt skydd av skogsmark enligt Levande skogar delmål 12.1. Även miljömålet skydd för kust och skärgårdsområden enligt Hav i balans samt levande kust och skärgård 10.1 är relevant.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreseptatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreseptat. Föreskrifterna är anpassade till naturreseptatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § MB finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Naturreseptatbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. MB och med den för området gällande översiktsplanen.

Ärendets handläggning

I anslutning till en planerad försäljning av Onsö i april 2002 genomfördes, på Länsstyrelsens uppdrag, en översiktlig naturinventering av ön. Inventeringen genomfördes av Ola Bengtsson, Pro Natura. Inventeringen och äldre underlag t ex nyckelbiotopsinventeringen (11 nyckelbiotoper och 4 områden med höga naturvärden) visade på så höga natur- och friluftslivsvärden att förhandlingar om bildande av naturreseptat påbörjades. Berörda delar av ön köptes in i december 2002. Mariestads kommun gjorde 2002, i samband med den planerade försäljningen av Onsö, en framställan till länsstyrelsen om att inrätta ett statligt naturreseptat på Onsö. På Länsstyrelsens uppdrag tog Ola Bengtsson, Pro Natura fram ett förslag till skötselplan. Detta förslag har sedan diskuterats med Mariestads kommun samt på ett informationsmö-

te dit ett flertal ideella föreningar bjöds in. Förslaget till skötselplan har där-
efter bearbetats av Länsstyrelsen.

Förslaget till naturreservat har remitterats till Mariestads kommun, Skogs-
vårdsstyrelsen, Sveriges geologiska undersökningar och Fiskeriverket. Na-
turvårdsverket har inte fått förslaget på remiss i enlighet med verkets skri-
velse den 30 januari 2002, dnr 312-1065-02 No.

Friluftsförbundet i Mariestad, Göta Kanalbölag, Kryssarklubben Vänern,
Lugnås Båtklubb, Mariestads Fågelklubb, Mariestads Jaktvårdsrets, Marie-
stads Motorbåtsklubb, Mariestads Naturskyddsförening, Mariestads Segel-
klubb, Mariestads Sportfiskeklubb, Sjötorps Båtklubb, Skaraborgs natur-
skyddsförening, Vadsbo Hembygds- och fornminnesförening, Vänerns Seg-
lationsstyrelse, Västergötlands Ornitologiska förening, Thomas Landgren,
Alfred och Eva Akersten, Sven Hartmann, Patrick Hartmann,
Julian Hartmann och Ruben Werjefeldt, har fått förslaget för kännedom och
eventuellt yttrande.

Yttrande har inkommit från Mariestads kommun, SGU, Friluftsförbundet i
Mariestad, Naturskyddsföreningen i Mariestad, Thomas Landgren, Eva
Akersten samt från Joakim Mannheimer som lämnat synpunkter på uppdrag
av Sven, Patrick och Julian Hartmann.

Synpunkter som framförts i remissyttrandena

Samtliga remissinstanser tillstyrker en reservatsbildning av Onsö. Flera re-
missinstanser förordar alternativ 1 i skötselplanen, vilket innebär att betes-
drift återinförs på ön.

Remissyttrandena har lett till följande kompletteringar och förtydligande av
beslut och skötselplan:

Mariestads kommun

Mariestads kommun tillstyrker en reservatsbildning av Onsö och anser att
Länsstyrelsens har det ekonomiska ansvaret att göra området tillgängligt för
det rörliga friluftslivet. Satsningen bör också genomföras med hög prioritet.

Kommunen förordar alternativ 1 i skötselplanen, det vill säga att betesdrift
återinförs på ön.

Kommunen anser att Länsstyrelsen bör överväga att införa tillträdesförbud
på de mindre öarna och skären norr om Onsö.

Länsstyrelsens kommentar

Länsstyrelsen ser utvecklingen av friluftslivet på Onsö som en gemen-
sam fråga för flera aktörer och ser gärna ett samarbete med bland an-
nat Mariestads kommun. Länsstyrelsen kommer att prioritera skylt-
ning, gränsmarkering och markering av vandringsleden. Övriga före-
slagna friluftsgårder, till exempel bryggor, dass, soptunnor, vassbe-

kämpning på badplatser, bör göras i samarbete med berörda intressenter. Skötselplanen förtydligas i detta avseende.

Länsstyrelsen gör bedömningen att norra delen av naturreservatet är relativt otillgängligt och att ytterligare inskränkningar i allemansrätten för närvarande inte är motiverade. Se även kommentar under Thomas Landgren.

SGU

SGU tillstyrker bildandet av naturreservatet.

Friluftsförmedlingen i Mariestad

Friluftsförmedlingen anser att förslaget är bra och vill komplettera med att det ex vid Armhålan anläggs en flytbrygga för kanotister och gärna i anslutning till den ett vindskydd.

Länsstyrelsens kommentar

Skötselplanen kompletteras med möjligheter att anlägga flytbrygga och vindskydd.

Naturskyddsföreningen i Mariestad

Föreningen tillstyrker förslaget, men anser att kreatursbete av skötselområde 1 innebär nackdelar för öns älg- och rådjurspopulation. Vidare anser föreningen att minkfällor bör sättas ut inom området med tillträdesförbud samt att flytbryggor anläggs för att underlätta för kanotister.

Länsstyrelsens kommentar

Länsstyrelsen kan konstatera att älg och rådjur inte tillhör de prioriterade arterna inom reservatet. Nuvarande föreskrifter medger också att minkfällor får sättas ut inom området med tillträdesförbud. Skötselplanen kompletteras med en möjlighet att anlägga en flytbrygga för kanotister vid Armhålan.

Thomas Landgren

TL föreslår att syftet med naturreservatet kompletteras med att vädjandeskyltar sätts ut vid aktiva fiskgjusebon och att ytterligare områden med tillträdesförbud skall avsättas om så bedöms nödvändigt.

TL bifogar också aktuella uppgifter om fågelarterna fiskgjuse, fisktärna och silvertärna.

Länsstyrelsens kommentar

Syftet med naturreservatet kompletteras med "vädjandeskyltar, om att hänsyn skall tas till fågellivet, ex aktiva fiskgjusebon, sätts upp om behov uppstår". Ytterligare områden med tillträdesförbud kan bli aktuella men behöver inte initieras via reservatsbeslutet. Beslutet behöver därför inte kompletteras i detta avseende. Se även under Mariestads kommun.

Tabell 1 i skötselplanen kompletteras med aktuella uppgifterna om fågellivet.

Eva Akersten

Beskrivningen av stigsystemen under friluftsliv i skötselplanen är otydlig.

EA föreslår att åtgärdsförslaget inom skötselområde 1 och 5 kompletteras med att skogen gallras så att kriterierna för skogsbete i det svenska miljö- och landsbygdsprogrammet uppnås.

Länsstyrelsens kommentar

Beskrivningen om stigsystemet justeras.

Länsstyrelsen kompletterar skötselområde 1 och 5 (underhållsåtgärder) med: "För att skapa/bibehålla en luckighet i skogen kan röjningar och luckhuggningar bli aktuella." Att hänvisa till nuvarande miljö- och landsbygdsprogram är dock inte aktuellt.

EA föreslår också flera mindre justeringar av texten, vilka Länsstyrelsen beaktat i beslutet.

Joakim Mannheimer (på uppdrag av Sven, Patrick och Julian Hartmann)

Tillstyrker bildandet av Onsö naturreservat samt förordar att betesdrift återinförs på ön. JM vill utveckla bebyggelsen på den del av ön som ligger utanför reservatet. Hartmann äger fiskerätten runt ön och vill ha möjlighet att utnyttja och underhålla de dubb som finns nedslagna i berget det fortsatta fisket.

Länsstyrelsens kommentar

Remissen över naturreservatet Onsö hanterar enbart synpunkter rörande reservatet, varför tillkommande bebyggelse på angränsande fastighet ej kommenteras. A föreskrifterna i beslutet kompletteras med att fiskrättsinnehavaren får utnyttja och underhålla de dubbar som idag finns nedslagna i berget.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § MB medge dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservat

Insektsangrepp m.m.

Eftersom området i stort skall lämnas till fri utveckling skall vindfällan och stormskadad skog lämnas. Det ansvar som markägaren har enligt 29 § skogsvårdslagen kommer efter naturreservatsbildningen att vara statens ansvar.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Mariestadstidningen, Skaraborgsbygden och Göteborgsposten. Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörandet i författningssamlingen och gäller omedelbart även om de överklagas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen (Miljödepartementet), se bilaga 4.

I detta ärende har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat. Biolog Johan Jannert har varit föredragande. I handläggningen har också deltagit naturvårdsdirektör Sven Swedberg och sakansvarig Tord Wennerblom, bitr länsantikvarie Lars Jacobzon, arkitekt Mehdi Vaziri och länsjurist Göran Fjellman.

Göran Bengtsson

Johan Jannert

